

<https://doi.org/10.26565/2075-1834-2022-34-14>

УДК 351.74(477):342.77

С. Г. ПЕВКО

доктор філософії за спеціальністю: 081-Право,
доцент кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін факультету №6
E-mail: stanislav.advocate@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1488-9715>
Харківський національний університет внутрішніх справ,
Харків, 61000. Проспект Льва Ландау, 27

ДЕФІНІЦІЯ ВПЛИВУ ВОЄННОГО СТАНУ НА ПОВНОВАЖЕННЯ ПОЛІЦІЇ

АНОТАЦІЯ: *Вступ.* Введення відповідного виду правового режиму, впливає на правовий статус, як громадян так і службових осіб. У статті було досліджено питання фактору юридичного впливу на діяльність поліції через введення особливого правового режиму воєнного стану через призму обсягу повноважень. Серед методів дослідження даної теми були використані такі, як: аналіз та дедукція. Що дозволили зробити комплексний та всебічний огляд наукового питання та надало змогу визначити сутнісні елементи, які впливають на динаміку поліцейських повноважень в умовах правового режиму воєнного стану. А саме було встановлено, що впливає на зміну статичних поліцейських повноважень при введенні у дію правового режиму воєнного стану. При цьому визначено, що обсяг повноважень поліції є не змінним, а змінюються лише обсяг підстав для їх застосування, що впливає на їх можливість до застосування.

Короткий зміст основних результатів дослідження. На початку статті було представлено аналіз сутності органу Національної поліції України з точки зору доктринального бачення. У ході розгляду даного питання здійснено огляд наукових праць вчених щодо поняття та історичного витоку поліції у державі. Дані результати надали можливість визначити основну роль поліції та мету її діяльності у суспільстві, що надало змогу здійснити подальший розгляд основної юридичної компоненти, яку має відповідний орган та його працівники, а саме повноваження. Розглядаючи зміст повноважень працівників поліції були застосовані всебічні погляди науковців з цього питання, що надало можливість надати визначення даному поняттю. Повноваження поліції являють собою міру можливої поведінки, сукупність прав та обов'язків, що конкретно визначені у законі, реалізація яких здійснюється від імені держави в особі відповідного владного органу. Говорячи про повноваження поліції було наголошено на незмінності їх обсягу навіть при введенні відповідного правового режиму, але їх розширення все одно має місце. Тому питання впливу правового режиму воєнного стану на повноваження поліції не було завершеним. У зв'язку із цим було здійснено теоретико-доктринальний огляд правового режиму. З нормативної сторони було досліджено правовий режим воєнного стану та його вплив на повноваження поліції. За результатами аналізу було встановлено опосередкований вплив правового режиму воєнного стану на повноваження поліції.

Висновки. Визначено, що при введенні відповідного правового режиму на території України, представники Національної поліції України наділяються додатковими підставами для застосування владних повноважень у вигляді заходів поліцейського впливу. Що тим самим має безпосередній вплив обсяг випадків для застосування поліцейських повноважень.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: повноваження, правовий режим, воєнний стан, поліція, правовий статус.

Як цитувати: Певко С. Г. Дефініція впливу воєнного стану на повноваження поліції. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «Право»*. 2022. Вип. 34. С. 115-124. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2022-34-14>

In cites: Pevko. S. G. (2022). Definition of the influence of martial law on the powers of the police. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University, Series «Law»*, (34), P. 115-124. <https://doi.org/10.26565/2075-1834-2022-34-14> (in Ukrainian)

Постановка проблеми. Сьогоднішня викликів життя, дає підстави актуалізувати нормативні акти, що регулюють особливі правові режими із специфічними умовами існування суспільства у державі. Однією із підстав на сьогодні є ситуація воєнних подій. Виходячи із

компетенції державних органів, кожна із гілок держави має свої завдання також як і органи, що належать до певної гілки влади мають свої функції та представники відповідних органів мають певні повноваження.

Повноваження відображають сукупність прав та обов'язків, які розраховані на виконання завдань уповноваженими особами. Тому сукупність прав та обов'язків повинно відповідати тому режиму правового стану, який існує у державі.

Враховуючи своєрідність функцій органів поліції, а саме можливістю застосовувати заходи фізичного впливу, вогнепальної зброї та інших спеціальних засобів, розгляд правового регулювання діяльності відповідного органу, є вкрай важливим в умовах воєнного стану. Правове забезпечення є першочерговою гарантією дотримання прав, свобод та законних інтересів людей та громадян і їх захисту, натомість це є основним завданням поліції. Тому, в умовах дії правового режиму воєнного стану, питання захисту гарантованих Конституцією України та законами України правових статусів людини та громадянина набуває аксіологічне значення. Враховуючи те, що Національна поліція України має на меті своєї діяльності, підтримання громадського порядку та громадської безпеки, захист прав та свобод людей і громадян тощо, питання впливу дії норм правового режиму воєнного стану на повноваження поліції, є актуальним на сьогодні.

В даній статті, зроблено аналіз правового статусу працівника поліції в умовах воєнного стану через його повноваження, за для визначення можливих змін в обсязі прав та обов'язків уповноважених осіб покликаних забезпечувати внутрішньодержавний порядок, який має не аби яку роль під час боротьби із зовнішньою агресією.

Стан наукового дослідження теми. Для дослідження обраної теми були опрацьовані певні наукові джерела, що дозволили прийти до висновків викладених у статі. Серед джерел були використані праці вітчизняних науковців таких, як: Банчук О. А. «Статус поліції : міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство», Гриценко А., Кожієл М., Єрмолаєв А., Флур Ф. «Нормативно-правова база у галузі безпеки і оборони України», Денисюк Д. «Завдання Національної поліції України: проблеми законодавчого закріплення» тощо, а також праці іноземних вчених: Beatrice Jauregui «States: Police Powers», Geoffrey P., AlpetrJohn M. Macdonald, Roger G. «Duhnam Police suspicion and discretionary disicion making during citizen stops» тощо. Використані джерела допомогли сутнісно встановити

квінтесенцію поліції в Україні, значення правового режиму воєнного стану та його нормативну основу, вплив правового режиму воєнного стану на повноваження поліції.

Мета дослідження. Метою даної статті є визначення факторів впливу на повноваження працівників органу Національної поліції України під час дії правового режиму воєнного стану.

Основні результати дослідження. Вже багато років, у багатьох державах, діє відповідний орган державної влади, що створений з метою забезпечення існування та реалізації правових норм у державі. Даний орган має різні назви: «міліція», «поліція» тощо, але суть діяльності єдина.

Поява поліцейського, який за своїми функціями нагадував сучасного, пов'язують з XVIII ст. – періодом існування царської Росії. У цей час на території України з'являються спеціалізовані поліцейські органи. Відповідно до Указу Петра I від 25 травня 1718 р. у столиці Російської імперії Петербурзі запроваджувалася посада генерал-поліцмейстера, а в Києві поліція була створена дещо пізніше – у 1733 р. [16, с. 8].

Стосовно Римської імперії можна зазначити, що концепція поліцейських сил як органу, що забезпечує захист правопорядку та дотримання законів, випливає з використання формувань для охорони миру та спокою, наприклад, Преторіанська Гвардія у Стародавньому Римі. Римська імперія, до речі, досягла значних успіхів у способах розвитку законності. Ця система існувала до розпаду імперії, а її вплив відчувався ще протягом Середніх віків. Майже в усій імперії, безперечно, більше армія, аніж поліція, забезпечувала безпеку. Міські наглядачі наймалися місцевими жителями для забезпечення безпеки. Безпосередньо у Римі місцеві відповідали за правопорядок і діяли як визнана поліцейська сила. Магістрати, як прокуратор із судових виконань і квестори, розслідували злочини. Не було єдиної концепції публічного обвинувачення. Так, постраждали від злочину сім'ї самі організували процес обвинувачення й керували ним [4, с. 124]. Римська імперія мала досить ефективну правоохоронну систему. За правління Августа, коли держава налічувала 1 млн. жителів, було створено 14 палат, які захищались сімома групами з тисячі чоловік і звалились черговими. Вони охороняли від пожежі та виконували обов'язки нічних

наглядачів. Якщо виникала потреба, чергові могли викликати на допомогу преторіанців. На початку V ст. здійснення поліцейських завдань стало функцією голів роду та держави [9, с. 5–7].

Середньовічна Англія, яка належала до англосаксонської системи забезпечення публічного порядку з часів нормандського завоювання, була приватною системою з оплати церковної десятини на чолі з констеблем, яка базувалась на соціальному обов'язку добропорядної поведінки всіх; більш загальним було те, що міські лорди та панство відповідали за забезпечення порядку на їх землях і призначали констебля, зазвичай безоплатно, для реалізації політики виконання та дотримання законів [7, с. 20 – 23].

У свою чергу, спеціальний орган – дирекцію поліції було утворено в 1785 році у Львові – центрі коронного краю, а в Києві в 1785 році почала функціонувати управа благочиння, що складалася з двох виборних засідателів (ратманів) і двох приставів (1 з цивільних справ і 1 з кримінальних справ) під головуванням городничого або поліцмейстера. Відповідно кожне місто поділялося на поліцейські дільниці та квартали [15, с. 636-640].

Оглядаючи історичний час виникнення поліції, вбачається сутнісна квінтесенція діяльності даного органу та його місце у державі. Як зазначалося, поліція створюється з метою забезпечення правопорядку, миру та безпеки приватного і громадського життя. На сьогодні, у порівнянні із історією та сучасним станом політики держав, мета діяльності залишилася єдина, хоч і зазнала певного розширення та інтерпретації.

На реаліях сьогодення, в Україні діє єдиний орган, що забезпечує внутрішньодержавну охорону прав та свобод людини, це – Національна поліція України. Діяльність даного органу регулюється відповідними нормативно-правовими актами, основним серед яких є закон «Про Національну поліцію України». Погляди науковців збігаються з нормативними приписами, щодо діяльності поліції. Розглянемо деякі доктрини щодо визначення мети та завдань діяльності поліції за для встановлення сутності поліцейських повноважень в умовах воєнного стану.

Мета – це результат, на досягнення якого спрямована вся діяльність органів Національної поліції України. Мета діяльності органів Національної поліції України

визначається їхнім правовим статусом, місцем і роллю в державі. Водночас завдання органів Національної поліції України є похідними від мети, що стоїть перед ними. Вони конкретизують мету та визначають засоби її досягнення. У зв'язку із зазначеним основою метою діяльності органів Національної поліції України відповідно до нормативно-правових актів є забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [3, с. 100-101].

Саме забезпечення спокою та законності у суспільстві, є класичними загальними цілями поліції та її головною відповідальністю, яку часто називають завданням забезпечення поліцією «публічного порядку». Це дуже широке поняття, яке включає в себе цілу низку заходів, що здійснює поліція, серед яких можна назвати охорону безпеки і недоторканності осіб (як фізичних, так і юридичних) і майна (як приватного, так і публічного) та застосування закону у відносинах між державою і приватними особами, а також між особами [3, с. 100-101].

Діяльність поліції із забезпечення верховенства права повинна включати в себе два різні, але взаємопов'язані обов'язки: забезпечувати дотримання офіційних законів, належним чином прийнятих державою, що включає забезпечення загального стану публічного спокою, та пов'язаний із цим обов'язок суворо обмежуватися власними визначеними повноваженнями, утримуючись від будь-яких свавільних дій і дотримуючись особистих прав і свобод представників громадськості. Верховенство права передбачає не тільки, що робиться, але і те, як це робиться. Виконуючи свої обов'язки, поліція повинна дотримуватись індивідуальних прав громадян, включаючи права людини і свободи людини, і не вчиняти свавільних або протиправних дій. Це є основоположним для розуміння верховенства права і, отже, для значущості і для мети діяльності поліції в демократичній державі [1, с. 25].

Варто наголосити на тому, що протягом останніх років у Європі простежується чітка тенденція повніше інтегрувати поліцію в громадянське суспільство і наближати її до населення, і ця мета в низці держав досягається за допомогою розвитку «діяльності поліції в інтересах громади» (community policing). Одним із головних засобів досягнення цієї мети є наділення

поліції статусом органу публічної служби, а не просто органу, відповідального за застосування закону, і для того, щоб це перетворення не залишилося виключно мовною вправою, то розділ «послуг» слід ввести в список завдань сучасної демократичної поліції [1, с. 32]. Водночас слід акцентувати увагу на тому, що надання поліцією допомоги стосується конкретних ситуацій, в яких вона повинна бути зобов'язана втручатися, наприклад, коли потрібно надати допомогу людині в небезпеці або допомагати людям зв'язатися з іншими органами влади або соціальними службами, при цьому аспект «послуг» у діяльності поліції залишається розмитим, і він важко піддається визначенню. Загалом функція поліції як органу публічної служби пов'язана з роллю поліції як органу, до якого може звертатися населення, і доступність поліції є в цьому сенсі одним із найбільш важливих і основних елементів. Функція надання послуг поліцією більше пов'язана зі ставленням населення до поліції, ніж з наділенням її широкими функціями з надання послуг на додаток до її традиційних завдань. Зрозуміло, що поліція не може брати на себе занадто велику відповідальність з надання послуг суспільству [1, с. 32].

Дослідження вчених також розповсюдились на сутність поліцейської діяльності та суміжні правові явища з метою визначення їх специфіки, що також включає собою дослідження поліцейських заходів. Антропологічне дослідження протягом більшої частини ХХ століття, особливо у період європейського колоніалізму, часто прямо чи опосередковано служило «державі» загалом і «поліції» зокрема. Після критичного повороту соціальної теорії та культурних досліджень до «говоріння правди з владою», що розпочався у 1970-х роках, антропологічний погляд звернувся до держав та поліцейських сил як до об'єктів аналізу. З початку двадцять першого століття можна розуміти як справжню підласть політико-правової антропології, яка називається «антропологією поліції», послужила розвитку нових концептуальних рамок та критичних теорій влади, законності, легітимності, насильства і соціальні відмінності, а також підняло складні питання про етнографічні методи та етику [21].

Також важливим елементом дії працівників поліції є довіра у суспільстві, що будується на засадах справедливості, легітимності тощо. Легітимність (або «право

на здійснення влади») в даний час є усталеною концепцією в кримінологічному аналізі, особливо щодо поліцейської діяльності. Істотні емпіричні дані показують важливість легітимності у забезпеченні законслухняної поведінки та співробітництва з боку громадян. Проте адекватне теоретизування відстає від емпіричних даних, і легітимність поєднують із спорідненими поняттями «довіри» та «обов'язки підкорятися закону». Спираючись на роботи Бітама (1991) та інших (наприклад, Боттомс та Танкебе, 2012), це дослідження перевіряє гіпотезу про те, що зміст численних аспектів легітимності поліції включає процедурну справедливість, розподільчу справедливість, законність та ефективність. У дослідженні також досліджується відносний вплив законності та почуття обов'язку на готовність громадян співпрацювати з поліцією. Використовуючи дані з Лондона, результати підтверджують можливі аспекти легітимності поліції. Крім того, легітимність надає як прямий вплив на співпрацю, що не залежить від зобов'язань, так і непрямий вплив, що протікає через зобов'язання, що відчуваються людьми, підпорядковуватися поліції [23].

Вплив на питання легітимності працівників поліції та враховуючи умови правового режиму воєнного стану, де підстав для застосування поліцейських заходів стає дедалі більше, виникає питання зловживання повноваженнями. Так одним із факторів, що може впливати на зловживання наданими повноваженнями є вплив расових, демографічних та ситуаційних змінних на типи підозрливості поліції та допоміжне рішення про зупинення та допит підозрюваних. Ґрунтуючись на літературних джерелах, підозрювані з меншин з більшою ймовірністю будуть підозріло ставитися до поліції з причин, не пов'язаних з поведінкою. Ми також припускаємо, що статус меншості відіграватиме важливу роль у вирішенні зупинити та допитати підозрілих осіб. Результати дослідження частково підтверджують ці гіпотези. Результати показують, що статус меншості дійсно впливає на рішення офіцера сформулювати неповідінкову, а не поведінкову підозру, але цей статус меншості не впливає на рішення зупинитися та допитати підозрюваних [22]. Хоч це на даний час не є всеосяжним питанням суспільства, але має свій зміст.

Місія поліції полягає в тому, щоб «захистити і служити», але нещодавні події показують, що багато американців, і особливо

чорношкірі американці, не почувуються захищеними від поліції. Розуміння страху, пов'язаного з поліцією, важливе, тому що він може вплинути на здоров'я цивільних осіб, їхнє повсякденне життя та політичні погляди. Щоб вивчити поширеність, джерела та наслідки як особистого, так і альтруїстичного страху перед поліцією, ми опитали загальнонаціональну вибірку (N = 1150), яка включала порівнянну кількість чорношкірих (N = 517) та білих (N = 492) респондентів. Більшість білих респондентів відчували себе в безпеці, але більшість чорношкірих жили в страху перед тим, що поліція вб'є їх і завдасть шкоди членам їхніх сімей. Приблизно половина чорношкірих респондентів хотіла б бути пограбованою чи пограбованою, ніж мати неспровокований контакт із офіцерами. Расовий розрив у страху був зумовлений минулим досвідом жорстокого поводження з боку поліції. У черзі, страх опосередковував вплив раси та жорстокого поводження в минулому на підтримку припинення фінансування поліції та наміру «поговорити» з сім'єю про необхідність не довіряти офіцерам та уникати їх. Глибокий расовий розрив в американському страху перед поліцією є расово непорівнянною кризою зі здоров'ям і основною перешкодою для здатності правоохоронних органів служити всім спільнотам на рівній основі [24].

Тому при застосуванні поліцейських заходів, працівники правоохоронних органів можуть мати вище проаналізовані об'єктивні та суб'єктивні фактори впливу. Говорячи про об'єктивний фактор впливу на поведінку правоохоронця під час прийняття владного рішення, слід також звернутися до аналізу його культури. Це є важливим та впливовим фактором при реалізації повноважень використовуючи власний розсуд, що допускає законодавство, наприклад при введенні оціночних понять у правову норму, правових приписів, що передбачають можливість прийняття рішення про застосування заходу впливу, виходячи із суб'єктивного аналізу працівником поліції наявності чи відсутності обставин, що є юридичним фактом для його застосування.

Дослідники давно відзначають зв'язок між поліцейською культурою та примусом. Однак на сьогоднішній день емпіричних досліджень цього зв'язку не проводилось. Використовуючи дані, зібрані в рамках систематичного соціального спостереження за

поліцією в Індіанополісі, штат Індіана та штат Флорида, вивчається взаємозв'язок між традиційними поглядами на поліцейську культуру – з погляду відносини – та примусом – з погляду поведінки. Розробивши класифікаційну схему поглядів офіцерів у тих поліцейській культурі, ми досліджуємо, якою мірою відповідність офіцерів культурним установкам призводить до відмінностям у примусовому поведінці. Результати показують, що ті офіцери, які тісно уособлюють цінності поліцейської культури, схильні до примусу порівняно з тими, хто по-різному відповідає цій культурі. припускаючи, що застосування сили поліцією є функцією різних поглядів офіцерів на традиційне уявлення поліцейської культури [25].

Отже, виходячи із мети діяльності поліції, даний орган має сутнісну складову діяльності, яка полягає у забезпеченні не порушення гарантованих Конституцією України та іншими законами і підзаконними нормативно-правовими актами прав та свобод громадян, забезпеченні миру та безпеки у суспільстві. На виконання встановленої мети діяльності, поліція має відповідні завдання, що реалізуються у їх повсякденній службовій діяльності. Для виконання встановлених завдань, поліція наділена відповідними повноваженнями, що являє собою сукупність суб'єктивних прав та юридичних обов'язків. Тому, за для розгляду квінтесенсії поліцейських повноважень в умовах дії правового режиму воєнного стану, необхідно визначити сутність даного юридичного явища.

Що ж стосується розкриття змісту поняття «повноваження», то вчені не мають єдиної точки зору. Деякі вважають, що повноваження – це сукупність прав і обов'язків державних органів і громадських організацій, а також посадових та інших осіб, закріплених за ними у встановленому законодавством порядку для здійснення покладених на них функцій. [19, с. 639].

Проте інші вчені вказують на органічність взаємозв'язку у змісті управлінської діяльності функцій і державно-владних повноважень (прав і обов'язків), виражених у компетенції суб'єктів управління. На його погляд, тут варто вести мову не про відсутність чітких розходжень між функціями і повноваженнями, а про неправильне

розуміння цих термінів користувачами цих положень [6, с. 97-98].

Є бачення, що сформулювалися два підходи до поліцейської діяльності — британський і континентально-європейський, в основу яких було покладено різне тлумачення обсягу повноважень поліції. У Великобританії обов'язки поліції обмежувалися такими завданнями: підтримкою порядку, розкриттям злочинів, регулюванням вуличного руху у містах. Ці обов'язки були взаємозалежними і становили єдину поліцейську функцію — забезпечення громадської безпеки. В Австрії, Німеччині, Франції, Італії, Іспанії та інших країнах Європейського континенту завдання поліції були набагато різнобічними. На неї покладалося ще й запобігання правопорушенням у найширшому сенсі, тому важко було назвати будь-яку сферу соціальної діяльності, яка так чи інакше не підпадала під всеосяжний поліцейський контроль [14, с. 156].

Тобто повноваження являють собою сукупність прав та обов'язків посадової або службової особи, що діє від імені відповідного органу та держави у цілому. Виходячи із дефініції посад та служб у державі, враховуючи різноманітність органів влади, а також беручи до уваги класифікаційний критерій самих владних органів (органи державної влади та органи місцевого самоврядування), можна стверджувати про різнобічність повноважень та їх правових статусів. Виходячи із виду органу, який представляє службова чи посадова особа, можна визначити ту сукупність права та обов'язків, які вона має, спираючись на нормативно-правове регулювання його діяльності. Обсяг повноважень завжди відповідає меті діяльності відповідного органу, від імені якого діє посадова або службова особа. Тому говорячи про діяльність національної поліції в умовах правового режиму воєнного стану, необхідно визначити загальний обсяг їх повноважень поза дією відповідного правового режиму.

Розглядаючи питання повноважень органу Національна поліція України, виходячи із аналізу нормативно-правової регламентації, а саме формально визначених, загально-обов'язкових, правил поведінки діяльності поліцейських, можна визначити наступну диференціацію. Повноваження поліцейських

поділяються на основні та додаткові, а також повноваження у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення.

Повноваження поліції — це сукупність закріплених у законі прав та обов'язків, які встановлені для виконання конкретного завдання (напряму діяльності) та/ або вчинення тих чи інших дій чи прийняття адміністративних (процесуальних тощо) рішень [12].

Повноваження, є більш загальним поняттям у порівнянні з поняттям поліцейських заходів. Поліцейські заходи відображають повноваження поліції та безпосередньо втілюються через них. Застосовуючи відповідний захід, поліцейський реалізує надані йому державою повноваження та втілює відповідну державну політику у суспільстві. Тому застосування поліцейського заходу повинно здійснюватися у чіткій відповідності до закону(-ів), що його регламентує. Поліцейські заходи становлять собою сукупність можливих, регламентованих нормативно-правовими актами, заходів впливу на суспільство та його індивідів. Кожен із видів заходів, що здійснюється у межах повноважень поліцейського, відповідає встановленим завданням та меті діяльності органу Національної поліції України.

Враховуючи зміну обставин суспільних відносин, обсяг правового регулювання також змінюється. Дані зміни можуть бути шляхом здійснення законодавчої ініціативи, внесення змін до існуючої законодавчої нормативно-правової бази, скасування існуючих нормативно-правових актів або прийняття нових. Також, одним із шляхів врегулювання нових обставин у суспільних відносинах може бути введення у дію особливих правових режимів. Говорячи про квінтесенцію даного правового явища, його можна визначити, як сукупність правових норм що регулюють певний об'єкт суспільних відносин. Характерним особливим засобом правового регулювання є те, що при введенні відповідного правового режиму можуть суттєво обмежуватися права, свободи та законні інтереси осіб. В цьому також і полягає сутність особливого порядку правового регулювання відповідного об'єкту правовідносин.

Для повного з'ясування всіх об'єктивних складових даного явища, розглянемо погляди вчених.

Деякі вчені розглядають спеціальні види правових режимів, правовий режим воєнного стану також можна віднести до спеціального

виду правового режиму. Так, поглянемо на визначення правового режиму на прикладах спеціальних видів.

Науковець пропонує визначати спеціальний режим господарювання як правовий режим, який встановлює особливий порядок організації та здійснення господарської діяльності на певній території в певній галузі економіки, що відрізняється від загального режиму господарської діяльності, передбаченого законодавством, вводиться державою з певною метою для забезпечення свідомого поєднання публічних та приватних інтересів через встановлення обмежень та /або заохочень для суб'єктів господарювання [5, с. 33].

У своїх дослідженнях дослідження вчені наголошують, що у період воєнних дій соціальне середовище на території воєнного конфлікту практично виходить з-під нормативного впливу повсякденного (звичайного) законодавства. Руйнуються нормальні громадські зв'язки, змінює роботу державний механізм управління. Окрім загальних цілей з визначеними частковими цілями, воєнний стан має і специфічну мету. Це всебічне забезпечення успішних дій збройних сил держави. В умовах воєнного стану збільшуються повноваження військової влади, відбувається перехід функцій органів державної влади до військових органів управління. Воєнний стан вводиться аж до припинення стану війни, вторгнення, нападу, блокади території України, окремих її частин чи загрози таких дій, тобто не має обмеження у часі дії. Воєнний стан зумовлює певні специфічні правообмеження для людей (громадян), можливість запровадження додаткових обов'язків. Таким чином, правовий режим воєнного стану передбачає жорсткі й інтенсивні правообмеження для громадян і найширші додаткові повноваження для державних органів [10, с. 173-176].

Окрім цього правовий режим розглядають виходячи із його загальних положень.

Можна зустріти погляд, що під правовим режимом необхідно розуміти засновану на загальних засадах регулювання сукупність взаємопов'язаних між собою правових засобів, які забезпечують стійке нормативне впорядкування певної сфери суспільних відносин, виражають ступінь жорсткості юридичного регулювання, сприятливості чи несприятливості для задоволення інтересів

суб'єктів права, припустимий рівень їх активності [17, с. 36].

Близькою до цього думкою також є така, правовий режим визначають як певний порядок регулювання, який забезпечується через особливе поєднання залучених до його здійснення способів, методів та типів правового регулювання [18, с. 410].

Тобто правовий режим встановлюється при врегулюванні певних видів суспільних відносин, які потребують застосування особливих правових норм, методів та засобів впливу. При цьому характерною ознакою є наявність обставин, що не притаманні для повсякденних правовідносин у суспільстві. Тобто ці обставини можуть бути обумовлені виникненням стихійних лих, воєнних дій тощо.

Більш детально розглянемо погляди вчених щодо питання правового режиму воєнного стану. Говорячи про правовий режим воєнного стану слід вказати, що його визначення наведено у двох законах України. Зокрема, у ст.1 закону України «Про оборону України» встановлене поняття «воєнного стану», як «особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» [11, с. 7].

Метою введення воєнного стану є створення умов для здійснення органами державної влади, військовим командуванням, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями наданих їм повноважень у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності [2, с. 92].

Дискримінаційність спеціального (особливого) правового режиму перш за все проявляється в обмеженні прав і свобод людини, тобто визначені законодавством меж здійснення людиною своїх прав і свобод, що виражаються у встановленні певних заборон,

які носять виключно тимчасовий характер і застосовуються з метою усунення тих обставин, що спричинили введення особливого режиму [8, с. 14]. При цьому обсяг повноважень у правозастосовувача також змінюється.

Наведені особливості для введення воєнного стану в країні мають місце в Україні ще з весни 2014 року, тобто з початку інтервенції військ Російської Федерації з подальшою анексією таких адміністративно-територіальних одиниць України, як Автономна Республіка Крим та місто Севастополь, і продовжують мати місце у фронтних бойових діях у Донецькій і Луганських областях [20, с. 34]. Також з існуванням нормативних підстав для введення в Україні воєнного або надзвичайного стану, тобто про фактичне його існування, погоджуються судді Конституційного Суду України М.І. Мельник [13, с. 26–27].

Але запровадження правового режиму воєнного стану, відбулося після продовження повномасштабного вторгнення на територію України у лютому 2022 року. Так, на підставі указу Президента України від 24 лютого 2022 року №64/2022, у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, було введено правовий режим воєнного стану. На підставі даного юридичного факту, повноваження органів влади, що мають відношення до регулювання суспільних відносин у ході існування відповідного правового режиму, отримали відповідну трансформацію.

Умовна трансформація повноважень полягає не завжди у збільшенні обсягу заходів, що можуть бути застосовані до суспільства, а у підставах застосування вже наявних заходів реагування на суспільні відносини. Так, на прикладі введення правового режиму воєнного стану, підстави для перевірки документів, що посвідчують особу або спеціальний статус особи, мають деякі схожості та відмінності. Правовий режим воєнного стану надає право представникам Національній поліції України, здійснювати перевірку документів, що посвідчують особу або її спеціальний статус також у разі виявлення фактів, що порушують введені заборони пов'язані із заходами правового режиму. Це є проявом динаміки повноважень органів влади під час введення відповідного правового режиму з метою ефективного регулювання суспільних відносин. Окрім цього, відповідно до

правового режиму воєнного стану, здійснювати заходи направлені на перевірку документів, що посвідчують особу або спеціальний статус особи мають право СБУ, Національна гвардія, Державна прикордонна служба, ДМС, Держмитслужба та Збройні Сили.

Тобто обсяг повноважень збільшується завдяки введенню додаткових підстав для їх застосування у вигляді заходів впливу, які є не змінні. Так у разі введення особливого режиму в'їзду та виїзду на окремих територіях, утворюються блокпости. У разі перетинання блокпоста особою, працівник Національної поліції України має право на перевірку документів, що посвідчують особу, підтверджують громадянство України чи спеціальний статус особи. Тобто, евристичною підставою для перевірки документів, пов'язаною із введенням відповідного правового режиму є перетинання особою блокпоста. Що ще раз відображає дефініцію поліцейських повноважень в умовах дії правового режиму воєнного стану через плюралізм підстав для їх застосування.

Висновки. Отже, орган Національної поліції України є основним важелем гарантування дотримання та виконання у повсякденному житті, встановлених правил поведінки суспільством у державі. Основними завданнями поліції є забезпечення публічного порядку та публічної безпеки. Для виконання покладених завдань, поліцейські мають відповідні повноваження, що відповідають меті та завданням діяльності органу Національної поліції та відображаються у встановлених законодавством заходах впливу на суспільство. Повноваження становлять сукупність прав та обов'язків на підставу виникнення чи припинення яких впливають відповідні юридичні факти, що можуть пов'язуватися з вчиненням відповідного діяння суспільством, обставинами що не залежать від волі осіб, або внаслідок діяльності органів влади. Одним із таких фактів є введення відповідного правового режиму у державі. Кожен із видів правових режимів змінює правове регулювання певних видів суспільних відносин та має вплив на повноваження органів влади. Одним із видів правових режимів є правовий режим воєнного стану.

В залежності від виду введеного правового режиму у державі, поліція не тільки отримує додаткові обов'язки з виконання покладених

на неї повноважень, а і додаткові підстави для реалізації поліцейських заходів. Тобто правовий режим може не вводити додаткові види повноважень чи заходів, що має право здійснювати органи влади, а опосередковано створювати нові умови для реалізації вже наявних заходів впливу. Це може мати прояв у введенні додаткових умов для застосування повноважень владними структурами. Так, при введенні правового режиму воєнного стану, органам Національної поліції не надано нові повноваження. Слід зауважити на незмінність заходів, що можуть застосовувати працівники поліції, перелік яких конкретизований законодавством. Але, правовий режим воєнного стану має вплив на обсяг

поліцейських повноважень опосередковано, що проявляється у створенні додаткових підстав для їх застосування. Тобто, шляхом встановлення додаткових підстав, передбачених правовим режимом воєнного стану, для застосування владних повноважень, збільшується обсяг випадків реалізації владних заходів органами поліції.

Тому, правовий режим воєнного стану має беззаперечний вплив на повноваження органу Національної поліції України, а саме на поліцейських яким надаються додаткові підстави, передбачені законодавством, для реалізації владних повноважень в ході дії відповідного режиму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Банчук О. А. Статус поліції : міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство. Київ, 2013. 588 с.
2. Гриценко А., Кожієл М., Єрмолаєв А., Флур Ф. Нормативно-правова база у галузі безпеки і оборони України. Видання друге, доповнене. Центр досліджень армії, конверсії та роззброєння. Київ, 2012. 820 с.
3. Денисюк Д. Завдання Національної поліції України: проблеми законодавчого закріплення. *Підприємництво, господарство і право : Адміністративне право і процес*. 8/2016. Київ, 2016. С. 100-104.
4. Зайцев Л. О. та ін. Історія органів внутрішніх справ : навчальні матеріали до спец. курсу. Кіровоград, 2003. 236 с.
5. Зельдіна О. Р. Теоретичні аспекти спеціального режиму господарювання : автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.04. Донецьк, 2007. 33 с.
6. Іллічов М. О. Адміністративно-правове становище посадової особи органів внутрішніх справ України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2002. 173 с.
7. Кобзар О. Ф. Поліцейська діяльність в Україні : адміністративно-правовий аспект : монографія. Харків, 2015. 316 с.
8. Колінко Я. А. Надзвичайний стан як особливий державно-правовий режим : конституційно-правовий аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.02. Харків, 2011. 20 с.
9. Колпаков В. К. Поліцейська освіта (за матеріалами зарубіжних видань) : інформ. бюл. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2010. 36 с.
10. Кузніченко С. О. Адміністративно-правовий режим воєнного стану в СРСР під час Великої Вітчизняної війни. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. № 4. С. 173-176.
11. Лобко М. М., Семененко В. М., Фучко А. Й. Деякі аспекти правового режиму воєнного стану в Україні: порядок введення та припинення дії. *Центр воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*, Київ, 2019. С. 6 - 13.
12. Майоров В. В. До питання співвідношення понять «компетенція» «повноваження» Національної поліції України. *Право та державне управління*. № 1.Т 1. 2020. С. 85-89. DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2020.1-1.13>
13. Мельник М. І. Окрема думка судді Конституційного Суду України. *Вісник Конституційного Суду України*. № 4. 2015. С. 26–27.
14. Політковський М. Ф. До витоків формування теорії поліцейської держави. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. Сер.: *Юридичні науки*. № 801. 2014. С. 153–158.
15. Самойленко О. О. Поліція. *Юридична енциклопедія*. Т. 4. Київ : Видавництво «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 2002. с. 636–640.
16. Смирнов Ю. О. Міліція України : історичний нарис, портрети, події. Науково-популярне вид. Київ : Ін-Юре, 2002. 888 с.
17. Соколова І. О. Правовий режим: поняття, особливості, різновиди : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Харків, 2011. 22 с.
18. Цвік М. В., Петришина О. В. Загальна теорія держави і права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. Харків : Право, 2009. 584 с.
19. Шемшученк Ю. С. Великий енциклопедичний юридичний словник. Київ : Вид-во ТОВ «Юридична думка», 2007. 992 с.
20. Шишкін В. І. Конституційні основи правового реагування органів державної влади на акти воєнної агресії. *Вісник Конституційного Суду України*. № 4–5. 2016. С. 218.

21. Beatrice Jauregui States: Police Powers. Criminology. 2018. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/9781118924396.wbiea1869> (дата звернення: 22.12.2022).

22. Geoffrey P., Alpetr John M. Macdonald, Roger G. Duhnam Police suspicion and discretionary disicion making during citizen stops. Criminology. 2005. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.0011-1348.2005.00012.x> (дата звернення: 22.12.2022).

23. Justice Tankebe Viewing Things Differently: The Dimensions of Public Perceptions of Police Legitimacy. Criminology. 2012. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1745-9125.2012.00291.x> (дата звернення: 22.12.2022).

24. Justin T. Pickett, Amanda Graham, Francis T. Cullen The American racial divide in fear of the police. Criminology. 2022. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1745-9125.12298> (дата звернення: 22.12.2022).

25. William Terril, Eugene A. Paoline, Peter K. Manning Pllice culture and correction. Criminology. 2006. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1745-9125.2003.tb01012.x> (дата звернення: 22.12.2022)..

Стаття надійшла до редакції 01.09.2022

Стаття рекомендована до друку 07.10.2022

S. G. PEVKO

PhD (Law), Associate Professor of the Department of Fundamental and Legal Disciplines

E-mail: Stanislav.advocate@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1488-9715>

Kharkiv National University of Internal Affairs

Kharkiv, 61000, Leva Landau Avenue, 27

DEFINITION OF THE EFFECT OF MARTIAL LAW ON POLICE POWERS

ANNOTATION: *Introduction.* The introduction of the appropriate type of legal regime affects the legal status of both citizens and officials. The article investigated the issue of the factor of legal influence on police activities due to the introduction of a special legal regime of martial law through the prism of the scope of powers. Among the research methods of this topic, such as: analysis and deduction were used. That made it possible to make a comprehensive and comprehensive review of the scientific issue and made it possible to determine the essential elements that affect the dynamics of police powers in the conditions of the legal regime of martial law. Namely, it was determined what affects the change of static police powers when the legal regime of martial law is put into effect. At the same time, it is determined that the scope of police powers is not variable, but only the scope of the grounds for their application changes, which affects their possibility of application.

Summary of the main research results. At the beginning of the article, an analysis of the essence of the National Police of Ukraine from the point of view of the doctrinal vision was presented. In the course of consideration of this issue, a review of the scientific works of scientists regarding the concept and historical origin of the police in the state was carried out. These results made it possible to determine the main role of the police and the purpose of its activity in society, which made it possible to further consider the main legal component of the relevant body and its employees, namely the powers. When considering the content of the powers of police officers, the comprehensive views of scientists on this issue were applied, which made it possible to define this concept. The powers of the police represent a measure of possible behavior, a set of rights and obligations specifically defined in the law, the implementation of which is carried out on behalf of the state in the person of the relevant authority. Speaking about the powers of the police, it was emphasized that their scope does not change even with the introduction of the relevant legal regime, but their expansion still takes place. Therefore, the question of the influence of the legal regime of martial law on the powers of the police was not concluded. In this connection, a theoretical and doctrinal review of the legal regime was carried out. From the normative side, the legal regime of martial law and its influence on the powers of the police were investigated. Based on the results of the analysis, the indirect effect of the legal regime of martial law on the powers of the police was established.

Conclusions. It was determined that upon the introduction of the appropriate legal regime on the territory of Ukraine, representatives of the National Police of Ukraine are given additional grounds for the use of authority in the form of measures of police influence. That thereby has a direct impact on the volume of cases for the application of police powers.

KEY WORDS: *powers, legal regime, martial law, police, legal status.*

REFERENCES

1. Banchuk O. A. (2013). Police status: international standards and foreign legislation. (in Ukrainian)
2. Beatrice Jauregui States: Police Powers. Criminology. 2018. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/9781118924396.wbiea1869> (дата звернення: 22.12.2022).

3. Hrytsenko A., Kozhiel M., Yermolaev A., Fleur F. (2012). Normative and legal framework in the field of security and defense of Ukraine. Army, Conversion and Disarmament Research Center, the second edition, supplemented. (in Ukrainian)
4. Denisyuk D. (2016). Tasks of the National Police of Ukraine: problems of legislative consolidation. Entrepreneurship, economy and law: Administrative law and process, 8/2016, 100-104. (in Ukrainian)
5. Zaitsev L. O. et al. (2003). History of internal affairs bodies: educational materials for special course. Kirovohrad. (in Ukrainian)
6. Zeldina O. R. (2007). Theoretical aspects of the special management regime [Doctoral thesis]. (in Ukrainian)
7. Illichev M. O. (2002). Administrative and legal status of an official of the internal affairs bodies of Ukraine [Candidate dissertation]. (in Ukrainian)
8. Geoffrey P., Alpetr John M. Macdonald, Roger G. Duhnam Police suspicion and discretionary decision making during citizen stops. Criminology. 2005. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.0011-1348.2005.00012.x> (дата звернення: 22.12.2022).
9. Justice Tankebe Viewing Things Differently: The Dimensions of Public Perceptions of Police Legitimacy. Criminology. 2012. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1745-9125.2012.00291.x> (дата звернення: 22.12.2022).
10. Justin T. Pickett, Amanda Graham, Francis T. Cullen The American racial divide in fear of the police. Criminology. 2022. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1745-9125.12298> (дата звернення: 22.12.2022).
11. Kobzar O. F. (2015). Police activity in Ukraine: administrative and legal aspect. Monograph. (in Ukrainian)
12. Kolinko Ya. A. (2011). State of emergency as a special state-legal regime: constitutional-legal aspect [Candidate thesis]. (in Ukrainian)
13. Kolpakov V. K. (2010). Police education (based on materials from foreign publications [Information bulletin, National academy of Internal Affairs].
14. Kuznichenko, C. (2014). Administrativno-pravovyi rezhym voiennoho stanu. *Administrative-legal regime of martial law*. №4, 173-176. (in Ukrainian)
15. Lobko M. M., Semenenko V. M., Fuchko A. Y. (2019). Some aspects of the legal regime of martial law in Ukraine: the procedure for its introduction and termination. Center for military and strategic research of the National Defense University of Ukraine named after Ivan Chernyakhovsky, 6 - 13. (in Ukrainian)
16. Mayorov V. V. (2020). Regarding the question of the relationship between the concepts of "competence" and "authorization" of the National Police of Ukraine. Law and public administration, No. 1 volume 1, 85-89. <https://doi.org/10.32840/pdu.2020.1-1.13>. (in Ukrainian)
17. Melnyk M. I. (2015). Dissenting opinion of a judge of the Constitutional Court of Ukraine. Bulletin of the Constitutional Court of Ukraine, No. 4, 26–27. (in Ukrainian)
18. Politkovsky M. F. (2014). To the origins of the formation of the theory of the police state. Bulletin of the National Lviv Polytechnic University. Ser.: Legal Sciences. No. 801, 153–158. (in Ukrainian)
19. Samoilenko O. O. (2002). Police. Legal encyclopedia. Publishing House "Ukrainian Encyclopedia" named after M. P. Bazhan. (in Ukrainian)
20. Smirnov (2002). Militia of Ukraine: historical sketch, portraits, events. Popular science type. Kyiv: In-Yure. (in Ukrainian)
21. Sokolova I. O. (2011). Legal regime: concepts, features, varieties. [Candidate thesis, National University "Law Academy of Ukraine named after Yaroslav Mudryi"]. (in Ukrainian)
22. Tsvik M. V., Petryshina O. V. (2009). General theory of the state and law: textbook for students of law higher education institutions. Pravo. (in Ukrainian)
23. Shemshuchenko Yu. S. (2007). A large encyclopedic legal dictionary. Legal opinion. (in Ukrainian)
24. Shishkin V. I. (2016). Constitutional bases of the legal response of state authorities to acts of military aggression. Bulletin of the Constitutional Court of Ukraine, No. 4–5, 218. (in Ukrainian)
25. William Terril, Eugene A. Paoline, Peter K. Manning Police culture and correction. Criminology. 2006. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1745-9125.2003.tb01012.x> (дата звернення: 22.12.2022)..

The article was received by the editors 01.09.2022

The article is recommended for printing 07.10.2022